

USŁUGI EDUKACYJNE BIBLIOTEK – TENDENCJE I PROGNOZY

Streszczenie: W referacie przedstawiono ogólne trendy w rozwoju bibliotek akademickich, poparte wnioskami z raportów międzynarodowych. Wyeksponowano elementy raportów odnoszące się do edukacji w bibliotekach. Zaprezentowano przykładowe problemy związane z rozwojem edukacji bibliotecznej oraz kierunki rozwoju w nawiązaniu do systemów bibliotecznych nowej generacji. Podkreślono role i kompetencje bibliotekarzy akademickich w kształceniu umiejętności informacyjnych.

Słowa kluczowe: edukacja informacyjna, biblioteki akademickie

Wprowadzenie

W czasach powszechnie panującej cyfryzacji i dostępu do Internetu oraz nowoczesnego sprzętu ciągle edukowanie młodzieży w zakresie technologii informacyjnych może się wydawać niekonieczne. Samo środowisko bibliotekarzy akademickich jest w tej sprawie podzielone i pewna jego część uważa edukację informacyjną za zbędną w obliczu doskonałych umiejętności młodzieży w wyszukiwaniu informacji. Przyjrzyjmy się zatem z jednej strony badaniom zachowań użytkowników informacji, a z drugiej – oficjalnym raportom wskazującym tendencje w rozwoju usług bibliotecznych, w odniesieniu do szkół wyższych.

Powszechnie znana jest dominacja Google wśród narzędzi wyszukiwania informacji, również tych potrzebnych do prac naukowych¹. Potwierdzają to nie tylko własne doświadczenia, obserwacje użytkowników bibliotek, ale również badania. Do dziś jest aktualny i cytowany raport OCLC z 2010 r., będący podsumowaniem amerykańskich i brytyjskich badań dotyczących zachowań informacyjnych użytkowników w środowisku cyfrowym, przeprowadzanych w latach 2005–2009². W trakcie badań udowodniono, że użytkownicy traktują

¹ Derfert-Wolf L., *Dogonić Google?*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej* [online] Łódź 2010, s. 41–52 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://cybra.lodz.pl/publication/3859>.

² Connaway L.S., Dickey T.J., *The Digital Information Seeker: Report of the Findings from Selected OCLC, RIN, and JISC User Behaviour Projects* [online] OCLC Research, 15.02.2010 r. [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2010/digitalinformationseekerreport.pdf>.

bibliotekę jako magazyn książek, a informacji cyfrowej poszukują gdzie indziej – wyszukiwarki (głównie Google) są punktem startowym przy poszukiwaniach informacji 84% badanych, zarówno uczniów i studentów, jak i naukowców. Użytkownicy oczekują od systemów wyszukiwawczych takiego interfejsu, jak Google (szukanie „wszystkiego w jednym”), krótkich odwiedzin w serwisie i możliwości zadawania prostych pytań. Z raportu wynika, że młodzież jest biegła w posługiwaniu się komputerem, ale nie w korzystaniu z informacji, a największe kłopoty sprawia tworzenie dobrych strategii wyszukiwania, ocena jakości znalezionych informacji oraz zrozumienie, czym naprawdę jest Internet³. Wyniki tych badań nie pozostawiają wątpliwości na temat potrzeby kształcenia użytkowników informacji i można je z powodzeniem wykorzystać przy projektowaniu treści i form nauczania.

1. Trendy w rozwoju bibliotek – miejsce usług edukacyjnych

Ogólnie pojęta edukacja informacyjna – uwzględniająca umiejętności korzystania z danych i informacji – jest również uwzględniana w ważnych dokumentach branżowych omawiających dalszy rozwój usług bibliotecznych. Raport Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek (ALA) „The State of America’s Libraries 2015” przedstawia sytuację bibliotek publicznych, szkolnych i akademickich w Stanach Zjednoczonych, postrzeganie tych instytucji przez społeczeństwo oraz trendy zaobserwowane w 2014 r. i dotyczące m.in. wykorzystania i rozpowszechniania zasobów informacyjnych oraz inicjatyw mających wpływ na użytkowników bibliotek. Do ważnych nurtów zmian zaliczono rosnące znaczenie usług bibliotecznych związanych z edukacją informacyjną i cyfrową. Wśród nowych funkcji bibliotek wymieniono m.in.: tworzenie środowisk edukacyjnych umożliwiających uczenie się w dowolnie wybranym czasie, podnoszenie kwalifikacji informacyjnych użytkowników, pomoc w analizie zbiorów danych o dużej objętości (*big data*) oraz wspieranie wymiany i ponownego wykorzystywania danych badawczych⁴.

Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek Akademickich i Naukowych (ACRL) publikuje co dwa lata raport „Top trends in academic libraries”, w którym wymienia się najważniejsze trendy i problemy wpływające na dalszy rozwój bibliotek szkół wyższych⁵. W raporcie z 2014 r. podkreśla się znaczenie danych badawczych i konieczność współpracy w ramach uczelni w zakresie zarządzania danymi, tworzenia repozytoriów, serwisów mobilnych itp. Coraz większą rolę przypisuje się zarówno otwartości w dostępie do informacji, jak i tworzeniu oraz upowszechnianiu zasobów edukacyjnych. Dla bibliotek będą też miały znaczenie zmiany w ocenianiu postępów w nauce studentów oraz zmiany w akredytacji uczelni, które pozwolą dobitniej pokazywać oddziaływanie bibliotek na użytkowników. Na biblioteki akademickie

³ Ibidem.

⁴ *American Library Association: The State of America’s Libraries 2015: A Report from the American Library Association*. Ed. Kathy S. Rosa [online] 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/news/press-releases/2015/04/new-state-america-s-libraries-report-finds-shift-role-us-libraries>; Waleszko M., *Nowy raport o stanie amerykańskich bibliotek*, w: Babin 2.0 [online] 17.04.2015 r. [12.11.2015]. Dostępny w: <http://babin.bn.org.pl/?p=3309>.

⁵ ACRL Research Planning and Review Committee: Top trends in academic libraries. A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News* 2014, vol. 75 no. 6, s. 294–302.

wpłyne też tendencja zmierzająca do edukacji opartej na kompetencjach i większego powiązania teorii z praktyką. Pojawiają się tu nowe możliwości, np. zabieganie o włączanie kształcenia umiejętności informacyjnych i badawczych do programów nauczania oraz współtworzenie w uczelni modeli oceny studentów w nabywaniu tych kompetencji.

Steven Bell przedstawił w 2015 r. dziesięć głównych problemów w rozwoju bibliotek akademickich, wśród których najważniejszymi dla usług szkoleniowych są: edukacja oparta na kompetencjach, nowe ramy kompetencyjne ACRL w zakresie umiejętności informacyjnych oraz edukacja cyfrowa. Edukacja oparta na kompetencjach wydaje się doskonałym obszarem do zagospodarowania dla bibliotekarzy. Szczególnie ważna jest nowelizacja ram kompetencyjnych ACRL w zakresie umiejętności informacyjnych dla szkolnictwa wyższego z 2015 r.⁶, które mogą być podstawą modyfikacji programów zdobywania kompetencji informacyjnych. Edukacja cyfrowa z kolei daje możliwość oferowania kursów bibliotecznych w ramach programów zdalnej edukacji⁷.

W raporcie „NMC Horizon Report: 2015 Library Edition” opracowanym przez New Media Consortium (międzynarodową koalicję instytucji kulturalnych i edukacyjnych, zajmujących się wykorzystaniem nowych mediów w edukacji) przedstawiono najważniejsze problemy i trendy, znaczące wyzwania oraz istotne zmiany w technologii i ich wpływ na rozwój bibliotek naukowych i akademickich na całym świecie, w perspektywie pięcioletniej⁸. Raport powstał na podstawie opinii zespołu 53 ekspertów z 15 krajów, z 5 kontynentów, we współpracy z University of Applied Sciences (HTW) Chur, Technische Informationsbibliothek (TIB) Hannover i ETH-Bibliothek Zurych. Przeanalizowano w nim sześć głównych trendów, sześć istotnych wyzwań i sześć ważnych czynników rozwoju w technologii edukacyjnej, wskazując trendy i wyzwania zarówno przyspieszające wdrożenie technologii, jak i utrudniające ten proces. Każdy z nich omówiono, popierając przykładami i literaturą, w trzech płaszczyznach: polityki, przywództwa i praktyki. Całość stanowi doskonały przewodnik dla decydentów i kierownictwa bibliotek, pomocny przy planowaniu strategicznym.

Oto najważniejsze problemy z raportu:

1. Trendy przyspieszające wdrażanie technologii w bibliotekach. Uznano, że w perspektywie pięcioletniej będą to: zwiększenie dostępności treści naukowych oraz przemysłenie na nowo przestrzeni bibliotecznych w celu poszerzenia oferty praktycznych działań i szkoleń. W ciągu 3–5 lat rozwiną się kanały i sposoby komunikacji naukowej, nastąpi rewizja postrzegania publikacji naukowej oraz wzrost znaczenia zarządzania danymi badawczymi. W ciągu najbliższych dwóch lat oczekuje się wzrostu znaczenia doświadczeń użytkowników (ang. *user experience*) w dostosowywaniu usług oraz priorytetowego traktowania zdalnego (mobilnego) dostarczania treści i usług.

⁶ Association of College and Research Libraries: Framework for Information Literacy for Higher Education [online] 2015 [12.11.2015 r.]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>.

⁷ Bell S., *Top 10 Academic Library Issues for 2015*. Library Journal [online] 18.02.2015 r. [12.11.2015]. Dostępny w: <http://lj.libraryjournal.com/2015/02/opinion/steven-bell/top-10-academic-library-issues-for-2015-from-the-bell-tower/>.

⁸ Johnson L., Adams Becker S., Estrada V., Freeman A., *NMC Horizon Report: 2015 Library Edition* [online] The New Media Consortium, 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://cdn.nmc.org/media/2015-nmc-horizon-report-library-EN.pdf>.

2. Wyzwania utrudniające przyjęcie technologii w bibliotekach (bariery). Za problemy rozwiązywalne uznano angażowanie bibliotek do realizacji programów nauczania oraz doskonalenie edukacji cyfrowej. Trudny do rozwiązania może się okazać problem konkurencji ze strony innych dostawców treści (Internet) oraz nowe podejście do ról i umiejętności bibliotekarzy. Natomiast za problemy bardzo złożone, a nawet trudne do zdefiniowania przyjęto potrzebę radykalnej zmiany oraz zarządzania wiedzą (bibliotekarzy).
3. Ważne zjawiska w rozwoju technologii. Do zjawisk występujących w ciągu najbliższego roku zaliczono tworzenie w bibliotekach *makerspaces* (twórcze, praktyczne działania) oraz realizacje nauczania online. W perspektywie 2–3 lat będzie to, w opinii ekspertów, wizualizacja informacji oraz sieć semantyczna i publikowanie danych w modelu Linked Data. Natomiast za niespełna 4–5 lat powinniśmy się zainteresować wdrażaniem analizy lokalizacyjnej (ang. *location intelligence*) i uczenia się maszyn (ang. *machine learning*).

Z powyższego streszczenia raportu widać, że zagadnienia kształcenia użytkowników informacji pojawiają się dość często. Można uznać, że właściwie większość spośród sygnalizowanych trendów i zjawisk będzie miała mniej lub bardziej pośredni wpływ na rozwój edukacji informacyjnej, gdyż np. zwiększenie dostępności treści naukowych pociągnie za sobą zmiany treści nauczania. Warto jednak zwrócić uwagę na sprawy najważniejsze z punktu widzenia form, treści oraz realizatorów kształcenia kompetencji informacyjnych:

- w zakresie form kształcenia:
 - nauczanie online,
 - priorytetowe traktowanie zdalnego (mobilnego) dostarczania treści i usług,
 - znaczenie doświadczeń użytkowników (*user experience*) w dostosowywaniu usług;
- w zakresie treści kształcenia:
 - doskonalenie edukacji cyfrowej,
 - wzrost znaczenia zarządzania danymi badawczymi,
 - wizualizacja informacji,
 - znaczenie doświadczeń użytkowników w dostosowywaniu treści;
- dla prowadzących zajęcia/kursy:
 - angażowanie bibliotek do realizacji programów nauczania,
 - nowe podejście do ról i umiejętności bibliotekarzy,
 - zarządzanie wiedzą (bibliotekarzy).

2. Edukacja informacyjna – przegląd koncepcji, nowe podejścia

Edukacja informacyjna pochodzi od koncepcji *information literacy* (IL), przyjętej w polskiej terminologii również jako umiejętności informacyjne czy kompetencje informacyjne. Definicje określają IL najczęściej jako zestaw umiejętności związanych ze zdobywaniem informacji, począwszy od rozpoznania potrzeb informacyjnych, aż do właściwego ich wykorzystania. Jedną z powszechnie akceptowanych jest definicja Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich ALA (*American Library Association*), która określa IL jako zespół umiejętności niezbędnych do rozpoznania, kiedy informacja jest potrzebna, oraz zlokalizowania, oceny i efektywnego

wykorzystania informacji. Ludzie posiadający te umiejętności wiedzą, jak się uczyć, ponieważ znają organizację wiedzy, potrafią znaleźć informację i wiedzą, jak ją wykorzystać w taki sposób, aby była przydatna innym. Są dobrze przygotowani do uczenia się przez całe życie, ponieważ zawsze potrafią znaleźć informację potrzebną do wykonania każdego zadania lub podjęcia decyzji⁹. Najnowsze definicje IL traktują informację bardziej szczegółowo i wyodrębniają w niej dane. W znowelizowanej wersji definicji Stowarzyszenia Bibliotek Uczelnianych i Narodowych (SCONUL) z 2011 r. uznano, że *information literacy* jest pojęciem obejmującym zarówno umiejętności cyfrowe, wizualne i medialne, umiejętności przydatne w czasie studiowania, jak i umiejętności zarządzania informacją oraz pozyskiwania danych i zarządzania nimi, a osoby posiadające te umiejętności wiedzą, w jaki sposób, skutecznie i zgodnie z etyką, zbierać, wykorzystywać, syntetycznie opracowywać i tworzyć informacje oraz dane, a także nimi zarządzać¹⁰. W 2015 r. Stowarzyszenie Bibliotek Akademickich i Naukowych (ACRL) zweryfikowało określenie IL z 2000 r. i zdefiniowało ponownie *information literacy* jako zbiór zintegrowanych umiejętności obejmujących dogłębne rozpoznanie informacji, rozumienie procesu wytwarzania i wartościowania informacji oraz wykorzystanie informacji w tworzeniu nowej wiedzy i etycznym udziale w społecznościach nauki¹¹.

Nowe ujęcie kompetencji informacyjnych w tej definicji – większy nacisk na zrozumienie powstawania informacji – jest adaptowane obecnie w modelach kształcenia traktujących zdobywanie umiejętności informacyjnych jako proces/cykl, który przyczynia się do zrozumienia informacji, skutecznego i właściwego jej wykorzystania i jest związany z krytycznym myśleniem. Od początku lat 90. ubiegłego stulecia powstało wiele modeli i standardów kształcenia, spośród których do najczęściej wykorzystywanych w szkolnictwie wyższym należą: Big6 Skills (1990)¹², Seven Pillars of Information Literacy (SCONUL 2011)¹³, Information Literacy Competency Standards for Higher Education (ACRL 2000)¹⁴, CILIP, Information literacy (2004)¹⁵, ACRL Framework for Information Literacy for Higher Education (2015)¹⁶. Mamy też przykłady standardów dla poszczególnych krajów, np. dla czeskich szkół wyższych (2008)¹⁷. W Polsce pewien wzorzec stanowią Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego określające efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego

⁹ American Library Association: Presidential Committee on Information Literacy. Final Report [online] 1989 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>.

¹⁰ SCONUL: The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education [online] 2011 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>.

¹¹ Association of College and Research Libraries. Framework... op. cit.

¹² Big6 Skills <http://big6.com/>.

¹³ SCONUL: op. cit.

¹⁴ Association of College and Research Libraries: Information Literacy Competency Standards for Higher Education [online] 2000 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracy-competency>.

¹⁵ CILIP: Information literacy skills [online] [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.cilip.org.uk/sites/default/files/documents/Information%20literacy%20skills.pdf>.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Asociace knihoven vysokých škol České republiky: Koncepte informačního vzdělávání na vysokých školách v České republice: doporu_ující materiál Asociace knihoven vysokých škol ČR [online] Praha 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ivig.cz/koncepte.html>.

(2011)¹⁸. Opracowano również katalog kompetencji informacyjnych i medialnych w ramach programu „Cyfrowa Przyszłość”¹⁹. Poza ogólnymi modelami na świecie opracowano też standardy kształcenia umiejętności informacyjnych dla określonych kierunków studiów, np. dziennikarstwa, antropologii, nauk technicznych²⁰. W Polsce dokonano próby określenia standardów dla użytkowników polskich bibliotek medycznych (2006)²¹.

Poza koncepcją *information literacy* mamy do czynienia również z innymi rodzajami umiejętności (oczywiście poza podstawowymi, takimi jak czytanie, pisanie, liczenie), np.:

- kompetencje cyfrowe (*digital literacy*) – umiejętność skutecznego wykonywania zadań w środowisku cyfrowym; obejmuje umiejętność czytania i interpretacji mediów, cyfrowego odtwarzania danych i obrazów, oceny i zastosowania nowej wiedzy w środowisku cyfrowym²²,
- kompetencje medialne (*media literacy*) – umiejętność korzystania z mediów, rozumienia i krytycznej oceny różnych aspektów mediów i ich treści oraz porozumiewania się w różnych kontekstach²³,
- kompetencje w zakresie korzystania z danych (*data literacy/data information literacy*) – umiejętności wykorzystywane podczas gromadzenia, przetwarzania, oceny i wykorzystania danych do badań naukowych, a także zarządzania nimi²⁴,
- kompetencje wizualne (*visual literacy*) – zestaw zdolności, które umożliwiają człowiekowi skuteczne odczytywanie, interpretowanie, ocenianie, wykorzystywanie i tworzenie obrazów²⁵,

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego [online] Dz.U. z 2011 r. nr 253, poz. 1520 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531520>.

¹⁹ Fundacja Nowoczesna Polska: Cyfrowa Przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych [online] 2012 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Cyfrowa-Przyszlosc-Katalog-Kompetencji-Medialnych-i-Informacyjnych1.pdf>.

²⁰ Association of College and Research Libraries <http://www.ala.org/acrl/standards>.

²¹ Grygorowicz A., Kraszewska E., *Propozycje standardów w zakresie edukacji użytkowników polskich bibliotek medycznych*. Annales Academiae Medicae Gedanensis [online] 2007, T. 37, s. 167–173 [12.11.2015]. Dostępny w: http://www.annales.gumed.edu.pl/attachment/attachment/5151/19-an37_Grygorowicz-Propozycje_stand.pdf.

²² Jones B.R., Flannigan S.L., *Connecting the Digital Dots: Literacy of the 21st Century*. Educause Quarterly [online] 2006, nr 2, s. 8–10 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://er.educause.edu/~media/files/article-downloads/eqm0621.pdf>. Por. też definicję z: Kompetencje cyfrowe: Dokument roboczy Komisji Europejskiej. Wydanie polskie. Tarnów [online] grudzień 2009 [dostęp: 12.11.2015 r.]. Dostępny w: http://mwi.pl/phocadownload/BeR/tom_2024_kompetencje_20cyfrowe_dok_rob_ke.pdf. „[...] umiejętności wymagane do osiągnięcia kompetencji w korzystaniu z technologii cyfrowych, swobodnego i krytycznego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w pracy, czasie wolnym, kształceniu i komunikacji”.

²³ European Commission: A European approach to media literacy in the digital environment [online] 2007 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2007-%3A0833%3AFIN%3AEN%3APDF>.

²⁴ *Data literacy*, [w:] *e-Science Portal for New England Librarians: a librarian's link to e-Science resources* [online] [12.11.2015]. Dostępny w: <http://esciencelibrary.umassmed.edu/thesaurus/data-literacy>.

²⁵ Wieczorek-Tomaszewska M., *Kompetencje wizualne w praktyce edukacyjnej. Biblioteka i Edukacja* [online] 2014, nr 5 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/68/68>.

- kompetencje komputerowe (*computer literacy*) – wiedza i umiejętności niezbędne do zrozumienia technologii informatyczno-komunikacyjnych (ICT), włączając sprzęt komputerowy, oprogramowanie, systemy, sieci (zarówno komputerowe sieci lokalne, jak i Internet) i inne elementy systemów komputerowych i telekomunikacyjnych²⁶.

Koncepcje te pokrywają się lub uzupełniają wzajemnie. Niektórzy uznają *media literacy* za umiejętność nadrzędną, włączając w to *information literacy*. Inni uważają, że nadrzędna jest *information literacy*, a jeszcze inni stawiają te umiejętności obok siebie, dodając inne, wyżej wymienione²⁷. Kompetencje te koncentrują się na nieco odmiennych kategoriach zasobów czy narzędzi informacyjnych (informacja, dane, media, obrazy, sieci komputerowe), ale sprowadzają się do podobnych umiejętności w odniesieniu do tych zasobów: zrozumienie, lokalizacja, wyszukiwanie, ocena, zarządzanie oraz efektywne i twórcze wykorzystanie i przekazywanie. Można oczywiście dyskutować o zakresach tych kompetencji, gdyż na przykład surowe dane badawcze (przedmiot *data literacy*) są elementem informacji (przedmiot *information literacy*). Jedynie kompetencje komputerowe są zazwyczaj traktowane oddzielnie. W praktyce – w zależności od możliwości w danej uczelni – można wykorzystywać elementy poszczególnych koncepcji i łączyć kształcenie różnych umiejętności w sposób umożliwiający najbardziej efektywne ich nabywanie przez studentów.

3. Formy i treści kształcenia – stan obecny i kierunki rozwoju

Usługi edukacyjne przybierają w bibliotekach odmienne formy. Treści kształcenia są też zróżnicowane, głównie w zależności od czasu trwania zajęć czy kursów. Jak wynika z omówionego wcześniej raportu „NMC Horizon Report: 2015 Library Edition”, duże znaczenie w projektowaniu i rozwoju tych usług będą miały doświadczenia użytkowników (*user experience*). Wielu autorów wskazuje na zachowania i nawyki tzw. pokolenia Google, wspierane przez portale społecznościowe. Studiowanie polega dziś na przekazywaniu notatek z wykładów za pośrednictwem sieci, unikaniu czytania monografii naukowych, preferowaniu przekazu obrazkowego²⁸. Studenci i ich wyniki nauczania są postrzegane poprzez powszechne plagiowanie, powierzchowne wyszukiwanie informacji, brak nawyków selekcji i oceny informacji, syndrom kopiuj-wklej²⁹. Do tego należy dodać pobieżne czytanie (skanowanie wzrokiem) wi-

²⁶ Lau J., *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie*. Wytyczne. Tłum. Komisja SBP ds. Edukacji Informacyjnej [online] 2011, s. 15 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://ebuw.uw.edu.pl/publication/83241>.

²⁷ Horton F.W., *Understanding Information Literacy: A Primer* [online] UNESCO 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020e.pdf>.

²⁸ Mikołajuk L., *Udział biblioteki akademickiej w kształceniu kompetencji informacyjnych studentów Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] „Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej”. Materiały z konferencji „Biblioteka akademicka: infrastruktura – uczelnia – otoczenie”, Gliwice 2014, nr 3, s. 287–289; Špiranec S., Toth T., Zorica M.B., *Information Literacy in the Academic Context: Global Trends and Local Issues* [online] INFUTURE2009: Digital Resources and Knowledge Sharing, s. 389–391 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.464.901>.

²⁹ Špiranec S., Toth T., Zorica M.B., op. cit., s. 388.

tryn internetowych oraz ograniczone sposoby przeglądania rezultatów wyszukiwania, sprowadzające się do zainteresowania tylko pierwszymi wynikami z listy, i niewykorzystywanie zaawansowanych możliwości wyszukiwania. Istotne zmiany zaszły też w środowisku informacji – studenci powszechnie dziś używają urządzeń przenośnych, również w bibliotece. Wracając zatem do tendencji w usługach edukacyjnych, na pewno należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że przyszłość dla bibliotek dzieje się już teraz i musimy projektować systemy wokół rzeczywistych zachowań obecnych użytkowników³⁰. Lidia Mikołajuk podkreśla, że bibliotekarze akademicy muszą dotrzymać kroku ciągle zachodzącym zmianom technologicznym i społecznym, podobnie jak uczelnie muszą nauczyć ich wykorzystania w pracy naukowej serwisów elektronicznych, zawierających treści odpowiadające poziomowi akademickiemu. Należy szukać nowych sposobów uatrakcyjnienia zajęć prowadzonych na uczelni, stosować środki, które w przystępny sposób wprowadzą studentów do świata szkolnictwa wyższego, oraz sięgać po różnorodne pod względem treściowym, formalnym i funkcjonalnym komunikaty, które zwiększą szanse na skuteczne kształcenie kompetencji informacyjnych³¹.

Tryb i warunki realizacji kształcenia umiejętności informacyjnych sprowadza się na świecie do autonomicznych przedmiotów prowadzonych przez bibliotekarzy, niezależnie od treści programowych na danym kierunku, kursów zintegrowanych z określonym przedmiotem (opracowywanych i prowadzonych we współpracy bibliotekarzy i nauczycieli) lub zajęć włączanych do programu na danym kierunku zajęć, z nastawieniem na daną dziedzinę (prowadzone przez bibliotekarzy i nauczycieli)³². Maria Bosacka podkreśla, że najbardziej efektywną strategią nauczania umiejętności informacyjnych jest współdziałanie, w którym bibliotekarze dostarczają studentom ogólnych wiadomości z zakresu *information literacy*, ze szczególnym naciskiem na gromadzenie i ocenę informacji z różnych dziedzin, a naukowcy koncentrują się na kształceniu umiejętności informacyjnych ściśle związanych z daną dyscypliną naukową³³.

W polskich uczelniach edukacja informacyjna realizowana jest głównie na szkoleniach bibliotecznych (zazwyczaj dla studentów rozpoczynających naukę), na zajęciach w ramach programów studiów (różnych poziomach kształcenia) czy też w ramach seminariów dyplomowych. Odbywają się one najczęściej w formie wykładów i/lub ćwiczeń. Czas ich trwania też bywa zróżnicowany, od kilkunastominutowych prezentacji do kursów trwających cały semestr. Zajęcia mają charakter obowiązkowy lub obligatoryjny. Coraz więcej bibliotek realizuje szkolenia w formie e-learningu (na poziomie podstawowym i/lub zaawansowanym) czy webinarium³⁴.

³⁰ Rowlands I., Nicholas D., Williams P., Huntington P., Fieldhouse M., *The Google generation: the information behaviour of the researcher of the future*. Aslib Proceedings: New Information Perspectives 2008, vol. 60, nr 4, s. 290–310.

³¹ L. Mikołajuk, op. cit., s. 289.

³² Derfert-Wolf L., *Information literacy – kształcenie umiejętności informacyjnych w bibliotekach akademickich*, w: B. Antczak-Sabała, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność: praca zbiorowa*. Toruń 2009, s. 199; Lau J., op. cit., s. 41–47.

³³ Bosacka M., *Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się*. Bibliotheca Nostra 2012, t. 1, s. 11.

³⁴ Ibidem, s. 11–15; Dziak J., Rozkosz E., Karciaz M., Wiorogórska Z., *Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich – Raport z badań*. Bibliotheca Nostra, 2013, vol. 1, nr 31, s. 26–41.

Omówione na wstępie prognozy wskazują na intensywny rozwój szkoleń w trybie online. Należą do nich nie tylko interaktywne kursy, ale również filmy instruktażowe, tutoriale czy poradniki dostępne poprzez witryny biblioteczne. Wśród tych ostatnich dużą popularność zdobywają poradniki dziedzinowe (ang. *subject guides, reference guides*) – multimedialne portale informacyjne, oparte na bazach danych, z wykorzystaniem narzędzi Web 2.0, umożliwiające dzielenie się wiedzą z użytkownikami. Biblioteki akademickie tworzą przewodniki dziedzinowe, przewodniki dla określonych kursów w danej uczelni, poradniki korzystania z różnych usług bibliotecznych czy materiały elektroniczne przydatne dla dydaktyki bibliotecznej. Sporo bibliotek wykorzystuje do ich tworzenia profesjonalną platformę LibGuides³⁵, inne – narzędzia open source³⁶. W Polsce pojawiają się już pierwsze dobre wzorce, głównie w bibliotekach uniwersyteckich, np. „Portale dziedzinowe” na witrynie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (<http://lib.amu.edu.pl/>). Jeśli chodzi o interaktywne tutoriale (samouczki), trudno je znaleźć na witrynach polskich bibliotek, natomiast na zagranicznych jest ich wiele. Niektóre modelowe rozwiązania są udostępniane zainteresowanym bibliotekom, które mogą je wdrożyć w standardowej postaci lub dostosować do swoich potrzeb, np. TILT Texas Information Literacy Tutorial (<http://library.utb.edu/tilt/>), Virtual Training Suite (<http://www.vtstutorials.co.uk/>), Graduate Information Literacy (<http://www.informationliteracy.ie/>) czy *Info Research 101* (<https://library.concordia.ca/help/tutorial/>).

„Rozwijając te formy szkoleń, warto myśleć o wersjach dostępnych dla urządzeń przenośnych, gdyż takimi głównie posługują się studenci³⁷. Do innych ciekawych rozwiązań należy wykorzystywanie gier i quizów w szkoleniach, w sposób pozwalający efektywnie przekazać istotne treści i jednocześnie sprawdzać ich przyswajanie³⁸. Warto też wspomnieć o przykładzie zastosowania formy komiksu do rozwijania umiejętności informacyjnych i medialnych, wprawdzie u dzieci i młodzieży, ale jako polskie „Bibliostory – edukacyjne historie komiksowe³⁹. Tworzenie interaktywnych poradników, komiksów, gier, filmów wymaga stosowania specjalnych narzędzi. Christine Forbes prezentuje wybór bezpłatnych sieciowych narzędzi – bazujących na modelu „chmury” – przydatnych przy tworzeniu multimedialnych obiektów edukacyjnych oraz całych kursów lub modułów szkoleniowych⁴⁰. Na

³⁵ Derfert-Wolf L., *Specjalista informacji 2.0? Bibliotekarz dziedzinowy 2.0? Nowa forma przewodników po zasobach – LibGuides*. Biuletyn EBIB [online] 2010, Nr 1/2011 (119) [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ebib.info/2010/119/a.php?derfert>.

³⁶ Piotrowski D.M., *Udostępniaj wiedzę i zarządzaj naukowymi przewodnikami tematycznymi dzięki aplikacji SubjectsPlus*, [w:] CMS w bibliotekach [online] 8.06.2012 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.cmswbibliotekach.umk.pl/subject-guide-tools-przewodniki-tematyczne/udostępnianiaj-wiedze-i-zarządzaj-naukowymi-przewodnikami-tematycznymi-dzieki-aplikacji-subjectsplus/>.

³⁷ Np. wersja kursu online z *information literacy* przygotowana na smartfony i tablety w Glasgow Caledonian University – SMIRK <http://www.gcu.ac.uk/library/SMIRK/Start.html>.

³⁸ Przykłady gier: opracowana w bibliotece University of Illinois <http://www.uic.edu/depts/lib/reference/services/tutorials/Tutorial-Final%20Version.swf> oraz zestaw gier „Information Literacy Games” <http://mville.libguides.com/c.php?g=370033&p=2500965>.

³⁹ <http://wbp.poznan.ekursy.eu/course/view.php?id=30>.

⁴⁰ Forbes Ch., *Free web-based tools for information literacy instruction*. Library Hi Tech New 2014, vol. 31, nr 10, s. 1–5. Zob. też Waleszko M., *Jak prowadzić edukację informacyjną online: przegląd bezpłatnych sieciowych zasobów i narzędzi*, [w:] Babin 2.0 [online] 7.01.2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://babin.bn.org.pl/?p=3115>.

koniec omawiania głównych trendów w formach współczesnego nauczania warto zasygnalizować nową metodę kształcenia – masowe otwarte kursy online MOOC (Massive Open Online Course), oferowane w sieci całkowicie bezpłatnie przez wiele czołowych uniwersytetów na świecie. Uczestnicy kursu otrzymują sylabusy, warunki zaliczenia i materiały dodatkowe oraz są informowani o długości trwania kursu, terminie jego rozpoczęcia i szacowanym czasie, jaki tygodniowo trzeba poświęcić na naukę. W ramach kursu oferowane są wykłady wideo, zadania i quizy służące zaliczaniu kolejnych wykładów oraz forum dyskusyjne⁴¹. W sieci istnieje kilka katalogów MOOC. Na jednym z nich znaleźć można ofertę z zakresu *information literacy* (<https://www.mooc-list.com/tags/information-literacy>)⁴².

Tematyka zajęć w ramach edukacji informacyjnej (w różnej formie), prowadzonych przez bibliotekarzy, tradycyjnie sprowadza się do zagadnień korzystania z biblioteki, rodzajów źródeł informacji, wyszukiwania informacji oraz tworzenia przypisów i bibliografii. Biblioteki polskich szkół wyższych koncentrują się przede wszystkim na prowadzeniu podstawowych szkoleń bibliotecznych, które mają na celu rozwijanie przede wszystkim umiejętności wyszukiwania informacji⁴³. Do zagadnień, które należy brać pod uwagę przy poszerzaniu zakresu edukacji informacyjnej, należą: ocena jakości wyszukanej informacji, zarządzanie dużymi zbiorami własnych danych bibliograficznych (szkolenia na temat menedżerów bibliografii), prawo autorskie, multimedia, zarządzanie danymi badawczymi, wizualizacja danych, proces tworzenia informacji i ocena jakości rezultatów wyszukiwania. W miarę możliwości można te problemy traktować w ujęciu ogólnym lub z nastawieniem na określoną dyscyplinę nauki. Niektóre z tych tematów są rozpoznane i istnieją dobre wzorce ich nauczania. Tutaj więcej uwagi zostanie poświęcone najnowszemu problemom: procesowi tworzenia informacji i ocenie jakości rezultatów wyszukiwania, umiejętnościom korzystania z danych oraz umiejętnościom wizualnym.

Możliwości sieci potęgują niewłaściwe i powierzchowne zachowania użytkowników związane z wyszukiwaniem i wykorzystaniem informacji. Jeszcze niedawno upatrywano wielką konkurencję dla bibliotek w Google'u i starano się zniechęcać studentów do korzystania z wyszukiwarek, pokazując ich minusy w zestawieniu z plusami elektronicznych zasobów bibliotecznych. Jednak tak naprawdę problem obecnie nie tkwi w Google'u⁴⁴. Wyszukiwarki standardowe są coraz doskonalsze, na pierwszych miejscach wyników wyszukiwania wyświetlane są często najtrafniejsze rezultaty, roboty docierają do coraz większej liczby zasobów, pokonując bariery do niedawna postrzegane jako domeny tzw. ukrytego Internetu (np. zasoby baz danych). W odpowiedzi na zapotrzebowanie użytkowników zaczęto w różnych systemach tworzyć – podobne do siebie – proste, przejrzyste interfejsy

⁴¹ Proszowska A., *Elektroniczne otwarte usługi edukacyjne – szansa czy zagrożenie dla współczesnej edukacji*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego” we Wrocławiu 2014, nr 354, s. 248–258. DOI: 10.15611/pn.2014.354.23.

⁴² Więcej o kursach MOOC i *information literacy* w prezentacji: S. Webber, *MOOCs, Information Literacy and the role of the librarian* [online] 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.slideshare.net/sheilawebber/moocs-infolit-librarians-2015>.

⁴³ Dziak J., Rozkosz E., Karciarz M., Wiorogórska Z., op. cit., s. 35.

⁴⁴ Špiranec S., Toth T., Zorica M.B., op. cit., s. 391–392.

(najlepiej jedno okienko do zadawania prostych pytań) oraz fasety do filtrowania wyników wyszukiwania według określonych kryteriów. W takich serwisach, jak wyszukiwarki naukowe (zintegrowane wyszukiwanie w licencjonowanych zasobach danej biblioteki) czy standardowe (np. Google) problemem jest nadmiar informacji, a zatem pożądane są kompetencje analizowania i poprawnej identyfikacji sieciowych zasobów informacji w kontekście ich tworzenia oraz weryfikacji ich wiarygodności i dokładności. Powinna więc nastąpić radykalna zmiana priorytetów nauczania korzystania z informacji, polegająca na uwypukleniu objaśniania rezultatów wyszukiwania, wskazywania różnic pomiędzy źródłami informacji i krytycznej oceny informacji. Kevin Seeber proponuje nowe podejście do kształcenia umiejętności informacyjnych i zmianę nastawienia z uczenia sposobów wyszukiwania na pokazywanie procesu tworzenia informacji i wykorzystywania tej wiedzy na wszystkich etapach wyszukiwania, czyli z odpowiadania na pytanie „jak” na uświadamianie „dlaczego”. Seeber opisuje metodę „format jako proces” i sposoby jej realizacji w edukacji informacyjnej⁴⁵. Powołuje się przy tym na podobne podejście w nowej definicji *information literacy* ACRL, gdzie kładzie się nacisk na dogłębne rozpoznanie informacji i rozumienie procesu jej wytwarzania⁴⁶.

Kształcenie umiejętności korzystania z danych czy umiejętności wizualizacji danych można rozpatrywać jako autonomiczne koncepcje lub jako element edukacji informacyjnej. Bez względu na podejście obydwa zestawy kompetencji zostały opisane w literaturze i są stosowane w praktyce edukacyjnej⁴⁷. Umiejętność korzystania z danych (*data information literacy*, *data literacy*, *science data literacy*) to – w odniesieniu do kształcenia na poziomie wyższym i badań naukowych – wiedza i umiejętności wykorzystywane podczas gromadzenia, przetwarzania, oceny i wykorzystania danych oraz zarządzania nimi do badań naukowych⁴⁸. Tibor Koltay definiuje *data literacy* jako zestaw umiejętności i możliwości związanych z dostępem do danych badawczych, ich rozumieniem, interpretacją, zarządzaniem nimi (w tym archiwizacją), krytyczną oceną i etycznym wykorzystaniem⁴⁹. Podstawą treści wielu kursów/warsztatów jest najczęściej tzw. cykl życia danych: tworzenie, przetwarzanie, analiza, archiwizacja, udostępnianie, ponowne wykorzystanie. Do tych zagadnień włącza się np. zarządzanie danymi, opisywanie, wyszukiwanie i cytowanie danych. Javier Calzada Prado i Miguel Ángel Marzal zaproponowali zestaw standardowych umiejętności, bazujący na kompetencjach informacyjnych, którego struktura ułatwia bezpośrednią realizację kształcenia *data literacy*: zrozumienie istoty danych (pojęcia, twórcy danych, typy danych, cykl życia danych, formaty, licencje, zastosowanie), wyszukiwanie i/lub pozyskiwanie danych (źródła danych i kryteria

⁴⁵ Seeber K., *Teaching “Format as a Process” in an Era of Web-scale Discovery*. Reference Services Review, 2015, vol. 43 Issue 1, s. 19–30. Wersja autorska dostępna w: http://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=liw_portland. Zob. też prezentację: Seeber K., *Teaching “Format as a Process” in an Era of Web-scale Discovery* [online] 2014 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://kevinseeber.com/LIW2014.pdf>.

⁴⁶ Association of College and Research Libraries. Framework... op. cit.

⁴⁷ Derfert-Wolf L., *Data information literacy – umiejętność korzystania z danych*. Biuletyn EBIB [online] 2014, nr 9(154) [12.11.2015]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/299>.

⁴⁸ Data literacy: op. cit.

⁴⁹ Koltay T., *Data literacy: in search of a name and identity*. Journal of Documentation 2015, 71(2), s. 404.

ich selekcji), analizę, interpretację, ocenę i prezentację danych, zarządzanie danymi (repozytoria, bazy danych), wykorzystanie danych (przetwarzanie, prezentacja, synteza, cytowanie)⁵⁰.

Z kolei kompetencje wizualne (*visual literacy*, *data visualization literacy*, *data visualization*) to zestaw umiejętności umożliwiających skuteczne odczytywanie, interpretację, ocenę, wykorzystywanie i tworzenie obrazów oraz mediów wizualnych. Osoba kompetentna w tej dziedzinie jest zarówno krytycznym konsumentem mediów wizualnych, jak i twórcą zasobów wiedzy i kultury w tym zakresie⁵¹. Ryan Womack uważa, że kompetencje wizualne są ściśle związane z umiejętnościami korzystania z danych (*data literacy*) oraz innymi umiejętnościami informacyjnymi i należy włączać ich kształcenie do programów zajęć, skoro mamy do czynienia z tak ogromną ilością danych. Podkreśla przy tym, że można po prostu rozszerzać zakres kształcenia umiejętności informacyjnych o zagadnienia wizualizacji danych, traktując je jako sposoby prezentacji, interpretacji i wykorzystywania informacji⁵². Wsparciem przy projektowaniu zajęć z tej tematyki mogą być standardy kompetencji wizualnych opracowane przez Stowarzyszenie ACRL, według których student posiadający umiejętności wizualne: określa istotę i zakres potrzebnych materiałów wizualnych, skutecznie i sprawnie wyszukuje potrzebne obrazy i media wizualne, interpretuje i analizuje znaczenie obrazów i mediów wizualnych, ocenia obrazy i ich źródła, efektywnie wykorzystuje obrazy i media wizualne, projektuje i tworzy znaczące obrazy i media wizualne, rozumie etyczne, prawne, społeczne i ekonomiczne problemy związane z tworzeniem i wykorzystaniem obrazów i mediów wizualnych oraz zdobywa i wykorzystuje informacje w sposób etyczny⁵³. W sieci – na witrynach bibliotek uczelnianych – można już znaleźć wiele poradników dotyczących *visual literacy*⁵⁴.

4. Kompetencje bibliotekarzy

Poziom i efektywność realizacji usług edukacyjnych w bibliotekach akademickich chyba w największej mierze zależą od kompetencji bibliotekarzy prowadzących zajęcia. Wiedzę ogólną zdobędą na studiach kierunkowych, jednak największą wagę przywiązuje się do doksztalcenia już w trakcie pełnienia tych obowiązków. Jesús Lau wymienia cztery rodzaje szkoleń, które biblioteka powinna zapewnić pracownikom prowadzącym zajęcia dla użytkowników: pedagogiczne (planowanie szkoleń, metodyka, ewaluacja itp.), techniczne (obsługa sprzętu komputerowego, zarządzanie narzędziami do prowadzenia kursów, projektowanie stron internetowych), zarządzanie sobą (ogólne elementy zarządzania, zarządzanie czasem itp.), rozwijanie kompetencji informacyjnych (posługiwanie się narzędziami i zasobami informacyjnymi dostępnymi zarówno w bibliotece, jak i w Internecie)⁵⁵. Biorąc

⁵⁰ Calzada Prado J., Marzal M.Á., *Incorporating data literacy into information literacy programs: core competencies and contents*. Libri 2013, vol. 63, nr 2, s. 130–131.

⁵¹ Association of College and Research Libraries. *Visual Literacy Competency Standards for Higher Education* [online] 2011 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy>.

⁵² Womack R., *Data Visualization and Information Literacy*. IASSIST Quarterly [online] 2014, 38(1), s. 12–17 [12.11.2015]. Dostępny w: http://www.iassistdata.org/sites/default/files/iq/iqvol381_womack.pdf.

⁵³ Association of College & Research Libraries. *Visual Literacy...* op. cit.

⁵⁴ Np. <http://guides.library.duke.edu/datavis/>, <http://www.bu.edu/library/guide/findimages/visual-literacy/>, http://libguides.seattlecentral.edu/visual_literacy, http://guides.lib.uci.edu/friendly.php?s=visual_literacy.

⁵⁵ Lau J., op. cit., s. 49–51.

pod uwagę różne możliwości bibliotek w zakresie organizowania formalnych szkoleń dla pracowników, dużą rolę przypisuje się samokształceniu, czyli śledzeniu specjalistycznej literatury, nowinek w zakresie nowych źródeł czy formatów informacji, udziałom w konferencjach, webinarach, kursach e-learningowych, kontaktom zawodowym itp. Bibliotekarze powinni przy tym wykorzystywać różne formy poszerzania swojej wiedzy. Należy tu przywołać wspomnianą wcześniej nową formę szkoleń – masowe otwarte kursy online MOOC, wśród których pojawiają się już na świecie kursy dla bibliotekarzy⁵⁶. W końcu warto też polecić praktyczny poradnik dla bibliotekarzy szkolących użytkowników „Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators”, opracowany przez Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy w celu wsparcia bibliotekarzy w podwyższaniu swoich kwalifikacji, zarządzaniu szkoleniami, jak również uczestniczeniu w tworzeniu i rozwijaniu programów edukacji informacyjnej w uczelniach⁵⁷.

Podsumowanie

W omówionych na wstępie raportach wskazuje się na główne nurty zmian w edukacji informacyjnej, jak również zmian w szkolnictwie wyższym, które implikują nowe podejście do edukacyjnych usług bibliotecznych. Podkreśla się przy tym rosnące znaczenie usług bibliotecznych związanych z edukacją informacyjną. Obserwowane trendy dotyczą:

- nowych treści kształcenia: edukacja cyfrowa, proces tworzenia informacji, korzystanie z danych badawczych, wizualizacja danych,
- nowych form kształcenia: mobilne dostarczanie treści, nauczanie online, masowe kursy MOOC,
- innego podejścia do nauczania: edukacja oparta na kompetencjach i większe powiązanie teorii z praktyką,
- dostosowywania form i treści kształcenia do doświadczeń użytkowników,
- integrowania kształcenia umiejętności informacyjnych z programami nauczania w uczelniach, angażowania bibliotekarzy do realizacji kursów,
- podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy szkolących użytkowników.

Najczęściej chyba przewijającym się problemem jest konieczność uwzględniania zachowań i nawyków studentów. Należy to czynić niemal bez zastrzeżeń, wdrażając nowe formy szkoleń. Jednak z większą uwagą trzeba zmieniać treści kształcenia, w sposób prowadzący do niwelowania niekorzystnych zachowań informacyjnych, wynikających z przeładowania informacji, ale również przyzwyczajęń tzw. pokolenia Google. Špiranec, Toth i Zorica twierdzą wręcz, że *information literacy* może korygować nieprawidłowości w procesach edukacyjnych, takie jak: nieumiejętne lokalizowanie wysokiej jakości informacji, krytyczna ocena i organizacja informacji, plagiaty⁵⁸.

⁵⁶ Kursy MOOC można wyszukiwać w katalogu <https://www.mooc-list.com/>.

⁵⁷ American Library Association: Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators: A Practical Guide [online] 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/profstandards.cfm>.

⁵⁸ Špiranec S., Toth T., Zorica M.B., op. cit., s. 391–393.

Bibliografia

- ACRL Research Planning and Review Committee: Top trends in academic libraries. A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News* 2014, vol. 75, nr 6, s. 294–302.
- American Library Association: Presidential Committee on Information Literacy. Final Report [online] 1989 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>.
- American Library Association: Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators: A Practical Guide [online] 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/profstandards.cfm>.
- American Library Association: The State of America's Libraries 2015: A Report from the American Library Association. Ed. Kathy S. Rosa [online] 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/news/press-releases/2015/04/new-state-america-s-libraries-report-finds-shift-role-us-libraries>.
- Asociace knihoven vysokých škol České republiky: Koncepte informačního vzdělávání na vysokých školách v České republice: doporu_ující materiál Asociace knihoven vysokých škol ČR [online] Praha, 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ivig.cz/koncepc.html>.
- Association of College and Research Libraries: Framework for Information Literacy for Higher Education [online] 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>.
- Association of College and Research Libraries. Information Literacy Competency Standards for Higher Education [online] 2000 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency>.
- Association of College and Research Libraries: Visual Literacy Competency Standards for Higher Education [online] 2011 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy>.
- Bell S., *Top 10 Academic Library Issues for 2015*. *Library Journal* [online] 18.02.2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://lj.libraryjournal.com/2015/02/opinion/steven-bell/top-10-academic-library-issues-for-2015-from-the-bell-tower/>.
- Bosacka M., *Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się*. *Bibliotheca Nostra* 2012, t. 1, s. 10–17.
- Calzada Prado J., Marzal M.Á., *Incorporating data literacy into information literacy programs: core competencies and contents*. *Libri* 2013, vol. 63, nr 2, s. 123–134.
- CILIP: Information literacy skills [online] [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.cilip.org.uk/sites/default/files/documents/Information%20literacy%20skills.pdf>.
- Connaway L.S., Dickey T.J., *The Digital Information Seeker: Report of the Findings from Selected OCLC, RIN, and JISC User Behaviour Projects* [online] OCLC Research, 15.02.2010 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2010/digitalinformationseekerreport.pdf>.
- Data literacy, [w:] e-Science Portal for New England Librarians: a librarian's link to e-Science resources [online] [12.11.2015]. Dostępny w: <http://esciencelibrary.umassmed.edu/thesaurus/data-literacy>.
- Derfert-Wolf L., *Data information literacy – umiejętność korzystania z danych*. *Biuletyn EBIB* [online] 2014, nr 9(154) [12.11.2015]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/299>.
- Derfert-Wolf L., *Dogonić Google?*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej* [online] Łódź 2010, s. 41–52 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://cybra.lodz.pl/publication/3859>.

- Derfert-Wolf L., *Information literacy – kształcenie umiejętności informacyjnych w bibliotekach akademickich*, [w:] B. Antczak-Sabala, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność: praca zbiorowa*. Toruń 2009, s. 185–208.
- Derfert-Wolf L., *Specjalista informacji 2.0? Bibliotekarz dziedzinowy 2.0? Nowa forma przewodników po zasobach – LibGuides*. Biuletyn EBIB [online] 2010, nr 1/2011 (119) [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.ebib.info/2010/119/a.php?derfert>.
- Dziak J., Rozkosz E., Karciarz M., Wiorogórska Z., *Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich – Raport z badań*. Bibliotheca Nostra 2013, vol. 1, nr 31, s. 26–41.
- European Commission: *A European approach to media literacy in the digital environment* [online] 2007 [12.11.2015 r.]. Dostępny w: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2007%3A0833%3AFIN%3AEN%3APDF>.
- Forbes Ch., *Free web-based tools for information literacy instruction*. Library Hi Tech New, vol. 31, nr 10(2014), s. 1–5.
- Fundacja Nowoczesna Polska: *Cyfrowa Przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych* [online] 2012 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Cyfrowa-Przyszlosc-Katalog-Kompetencji-Medialnych-i-Informacyjnych1.pdf>.
- Grygorowicz A., Kraszewska E., *Propozycje standardów w zakresie edukacji użytkowników polskich bibliotek medycznych*. Annales Academiae Medicae Gedanensis [online] 2007, t. 37, s. 167–173 [12.11.2015]. Dostępny w: http://www.annales.gumed.edu.pl/attachment/attachment/5151/19-an37_Grygorowicz-Propozycje_stand.pdf.
- Horton F.W., *Understanding Information Literacy: A Primer* [online] UNESCO, 2008 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020e.pdf>.
- Johnson L., Adams Becker S., Estrada V., Freeman A., *NMC Horizon Report: 2015 Library Edition* [online] The New Media Consortium, 2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://cdn.nmc.org/media/2015-nmc-horizon-report-library-EN.pdf>.
- Jones B.R., Flannigan S.L., *Connecting the Digital Dots: Literacy of the 21st Century. Educause Quarterly* [online] 2006, nr 2, s. 8–10 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://er.educause.edu/~media/files/article-downloads/eqm0621.pdf>.
- Koltay T., *Data literacy: in search of a name and identity*. Journal of Documentation 2015, 71(2), s. 401–415.
- Koltay T., *The media and the literacies: media literacy, information literacy, digital literacy*. Media Culture & Society 2011, vol. 33, nr 2, s. 211–221.
- Kompetencje cyfrowe. Dokument roboczy Komisji Europejskiej. Wydanie polskie. Tarnów [online] grudzień 2009 [12.11.2015]. Dostępny w: http://mwi.pl/phocadownload/BeR/tom_2024_kompetencje_20cyfrowe_dok_rob_ke.pdf.
- Lau J., *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne*. Tłum. Komisja SBP ds. Edukacji Informacyjnej [online] 2011 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://ebuw.uw.edu.pl/publication/83241>.
- Mikołajuk L., *Udział biblioteki akademickiej w kształceniu kompetencji informacyjnych studentów Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej. Materiały z konferencji „Biblioteka akademicka: infrastruktura – uczelnia – otoczenie”, Gliwice 2014, nr 3, s. 277–290.

- Piotrowski D.M., *Udostępniaj wiedzę i zarządzaj naukowymi przewodnikami tematycznymi dzięki aplikacji SubjectsPlus*, w: *CMS w bibliotekach* [online] 8.06.2012 r. [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.cmswbibliotekach.umk.pl/subject-guide-tools-przewodniki-tematyczne/udostepnianiaj-wiedze-i-zarzadzaj-naukowymi-przewodnikami-tematycznymi-dzieki-aplikacji-subjectsplus/>.
- Proszowska A., *Elektroniczne otwarte usługi edukacyjne – szansa czy zagrożenie dla współczesnej edukacji*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2014, nr 354, s. 248–258. DOI: 10.15611/pn.2014.354.23.
- Rowlands I., Nicholas D., Williams P., Huntington P., Fieldhouse M., *The Google generation: the information behaviour of the researcher of the future*. Aslib Proceedings: New Information Perspectives, 2008, vol. 60, nr 4, s. 290–310.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego [online] Dz.U. z 2011 r. nr 253, poz. 1520 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531520>.
- SCONUL: The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education [online] 2011 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>.
- Seeber K., *Teaching “Format as a Process” in an Era of Web-scale Discovery* [online] 2014 [12.11.2015 r.]. Dostępny w: <http://kevinseeber.com/LIW2014.pdf>.
- Seeber K., *Teaching “Format as a Process” in an Era of Web-scale Discovery*. Reference Services Review 2015, vol. 43, Iss. 1, s. 19–30. Wersja autorska dostępna w: http://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=liw_portland.
- Špiranec S., Toth T., Zorica M.B., *Information Literacy in the Academic Context: Global Trends and Local Issues* [online] INFUTURE2009: Digital Resources and Knowledge Sharing, p. 387–396 [12.11.2015 r.]. Dostępny w: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.464.901>.
- Waleszko M., *Jak prowadzić edukację informacyjną online: przegląd bezpłatnych sieciowych zasobów i narzędzi*, [w:] Babin 2.0 [online] 7.01.2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://babin.bn.org.pl/?p=3115>.
- Waleszko M., *Nowy raport o stanie amerykańskich bibliotek*, [w:] Babin 2.0 [online] 17.04.2015 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://babin.bn.org.pl/?p=3309>.
- Webber S., *MOOCs, Information Literacy and the role of the librarian* [online] 2015 [2.11.2015 r.]. Dostępny w: <http://www.slideshare.net/sheilawebber/moocs-infolit-librarians-2015>.
- Wieczorek-Tomaszewska M., *Kompetencje wizualne w praktyce edukacyjnej. Biblioteka i Edukacja* [online] 2014, nr 5 [12.11.2015]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/68/68>.
- Womack R., *Data Visualization and Information Literacy. IASSIST Quarterly* [online] 2014, 38(1), s. 12–17 [12.11.2015]. Dostępny w: http://www.iassistdata.org/sites/default/files/iq/iqvol381_womack.pdf.